

JORDI VALOR I SERRA, UN NARRADOR VALENCIÀ DELS TEMPS DIFÍCILS

El 10 d'octubre de 1908 va nèixer a Barcelona Mercè Rodoreda i Gurguíf. Dos dies més tard, al carrer de Sant Francesc d'Alcoi, naixia Jordi Valor i Serra. L'any 2008, doncs, hem celebrat dos centenaris: el de l'escriptora barcelonina, amb tota mena d'actes i pertot arreu, i el de l'autor alcoià, més modestament. En el primer cas es tracta d'una novel·lista profusament estudiada, traduïda i llegida per un ampli ventall de públic; en el segon, d'un autor quasi desconegut, pràcticament absent dels manuals o dels estudis de literatura catalana de postguerra. Per això mateix ens proposem reivindicar ací, per al panorama literari català, el nom d'un escriptor que té el mèrit, si més no, d'haver mantingut viva la flama de la llengua literària en un context sociopolític difícil i de marginació per al català. Abans, però, convé recordar algunes dades biogràfiques que ens permeten situar-lo en el seu context vital.

I. UNA VIDA DEDICADA A LA DOCÈNCIA I A L'ESCRITURA

Jordi Valor i Serra no tingué una vida excessivament rocambolesca. De fet, va viure dedicat a la seua professió de mestre i a la passió per l'escriptura (en el vessant literari o periodístic), posada al servei de la defensa i la vindicació de la història, les tradicions i la llengua del seu poble. Com hem dit, va nèixer a Alcoi el 12 d'octubre de 1908. Els pares (Jordi Valor Segura i Maria Serra Gisbert), alcoians també, fills i nés d'agricultors alcoians nascuts en masos de la contornada, regentaven una botiga de vins i licors al carrer de Sant Francesc. Jordi fou l'únic fill del matrimoni que va sobreviure en un temps en què la mortalitat infantil era bastant alta (set germans seus van morir de ben menuts). Va estudiar al col·legi dels pares maristes i després ingressà en l'Escola Industrial d'Alcoi amb la intenció d'estudiar peritatge mecànic, vocació que hagué d'abandonar perquè se li entravessaren l'àlgebra i la trigonometria. Mentre estudiava, als estius, escrivia a màquina en una notaria i ben aviat una primerenca lectura del *Llibret de versos* de Teodor Llorente li va encendre la llumeneta de la vocació

literària en la llengua dels alcoians, que poc després utilitzava en periòdics d'Alcoi i de València.

Amb vint-i-un anys visità l'Exposició Universal que tingué lloc a Barcelona el 1929 i entrà en contacte amb els autors catalans de la Renaixença (Verdaguer, Maragall, Guimerà), que li descobriren un món intel·lectual que bullia en la recuperació de la cultura i la llengua pròpies. El mateix any guanyà un segon premi en els Jocs Florals de Lo Rat Penat (el primer premi, la Flor Natural, fou per a Carles Salvador), amb «La pedra del Mellat», relat inclòs més tard en el volum *Històries casolanes* amb el títol de «Pasqua florida» i en el qual ja apareix perfectament definit el caràcter del que serà la seua obra més emblemàtica: un narrador omniscient explica una petita escena de gelosia protagonitzada per un manyà i la seua xicona en el context d'una romeria al paratge alcoià de Sant Cristòfol.¹

Després d'intentar preparar-se, sense èxit, per al cos de funcionaris de Correus, cursà els estudis de Magisteri en l'Escola Normal d'Alacant. Obtingué el títol el 1928 i, l'any 1930, en acabar el servei militar, que va fer a Alcoi, aprovà les oposicions i ingressà en el cos de mestres nacionals. La primera destinació on hagué d'exercir com a mestre fou Calbera (Alta Ribagorça), un petit poblet del Pirineu aragonés on passà quatre anys (1931-1934).² Fou, tal volta, l'experiència més transcendental de la seua vida. En la solitud ribagorçana practicà l'excursionisme pels cims dels Pirineus, una passió que reflecteix sovint en les seues obres, moltes de les quals acaben amb una simbòlica ascensió a alguna muntanya.³ Així mateix, a Calbera pren consciència de l'extensió i la *universalitat* de la seua llengua, compartida pels habitants del Pirineu d'Oscà.⁴ Aleshores començà a escriure les primeres novel·les, en les quals feia servir el català, tot i que les publicaria anys després,⁵ a més de continuar amb les seues col·laboracions en la premsa, com la sèrie «Apuntes del Pirineu», que publicà en el diari *Las Provincias* de València.

1. De fet, segons confessava en una carta a l'escriptor Adrián Miró, fou aquest premi el motiu que l'impulsà a conrear la llengua pròpia: «El premio del Ayuntamiento de Alcoy en Lo Rat Penat del año 1929 al mejor cuento en valenciano de costumbres alcoyanas, me inclinó al uso de la lengua vernácula» (Miró 2008-2009: 17). També fou premiat a Sueca (1927), Ibi (1930), València (1963), Marsella (1965) i Guadalajara de Mèxic (1969).

2. Sembla que també exercí la docència, breument, a Cocentaina, l'any 1930, segons explica en una entrevista publicada en el periòdic *Ciudad* d'Alcoi, el 27 de maig de 1975.

3. «En esta comarca, pues, que me fue dado vivir durante cuatro años de poético y encantador retiro como maestro rural, me dediqué a correr montes y valles, cumbres y hondonadas, en busca de cenobios y castillos que me hablasen del pasado caballeresco de España» (Valor i Serra 1960: 19).

4. En una carta personal al seu amic Jesús Alonso, datada a Calbera el 3 de desembre de 1930, escriu: «He tenido la grata sorpresa, yo que no quería salir de mi tierra patria por poder usar en la escuela la lengua materna, de que aquí hablen casi idénticamente a como nosotros lo hacemos. Son catalanes puros perdidos en los montes de Aragón».

5. Anys més tard escrivia: «me recluía en mi cuarto de hospedaje de la casa de labradores que me buscó el Cura Párroco y escribía las narraciones del pasado de mi valle natal del Alto Serpis, tan lejano entonces, pero que yo tenía siempre presente en mi recuerdo y en mi corazón» (Valor i Serra 1960: 11).

A Calbera, on viu la caiguda de la monarquia i la instauració de la II República, s'enfronta en un primer moment amb el rector i bona part dels veïns, perquè les seues idees de renovació politicosocial xoquen amb l'endarreriment en els valors del poble. La seua activitat, a més, sembla que anava més enllà de les aules i en les eleccions del 1931 fa propaganda contra el caciquisme; fins i tot va rebre una carta de Francesc Macià, el president de la Generalitat de Catalunya, en la qual li regraciava la seua «adhesió catalanista» per la comarca. Després d'escriure a diversos ministres, especialment a Fernando Giner de los Ríos (fundador de la Institución Libre de Enseñanza), aconseguí que el Ministeri d'Instrucció Pública hi enviara una de les famoses missions pedagògiques. Els seus pares van intentar fer servir l'amistat que tenien amb el polític alcoià Joan Botella i Asensi (ministre de justícia en el govern de Lleroux), perquè poguera aconseguir-li un canvi de destinació, però Jordi Valor rebutjà les gestions en un gest exemplaritzant, mostra de la seua integritat moral: «a todos nos compete el velar por la incorrupción de esta gloriosa Segunda República» (notícia recollida per Santonja 2008-2009: 13). Cal dir que l'ideari polític de l'escriptor alcoià, catòlic moderat i liberal, no es va definir mai en militàncies de partit. Això sí, es considerava republicà, però més pròxim al republicanisme moderat d'Alcalá Zamora i Miguel Maura, afecte a la Dreta Liberal Republicana. Si bé en un primer moment es declarava profundament anticomunista, sembla que mitigà aquesta posició després d'entrevistar-se amb Joaquim Maurín, fundador del POUM (Partit Obrer d'Unificació Marxista) (veg. detalls d'aquesta entrevista en Santonja 2008-2009, que ofereix una síntesi sobre l'ideari polític de Jordi Valor).

Després de Calbera, Jordi Valor va exercir de mestre a Calp (Marina Alta), i més tard a Castalla (Alcoià), on el sorprengué la guerra. Va ser mobilitzat l'any 1938 i destinat a Chinchilla (Albacete), tot i que per una miopia bastant accentuada es va lliurar de lluitar al front i va ser assignat als serveis auxiliars fins al final del conflicte. Amb la victòria franquista fou inhabilitat i li van impedir concursar per a obtenir destinació; fins i tot va estar empresonat durant tres mesos per les seues idees liberals, de les quals havia deixat bona mostra en les nombroses col·laboracions que havia publicat en la premsa i en les revistes de l'època. A final de 1940, després de ser «depurat» pel règim sense inculpacions precises, reprengué l'activitat docent a Benissa (Marina Alta) com a mestre nacional.

El 1937, en plena guerra, s'havia casat amb Concepció Gisbert Belenguer. El matrimoni va perdre un primer fill de pocs mesos i l'any 1939 naixia a Alcoi un segon fill, Jordi, pintor de professió encara ara i que ja de jove il·lustrà molts dels llibres del pare. Jordi Valor visqué a Benissa d'infant a l'adolescència, dedicat a l'ensenyament, però també com a animador cultural d'aquesta població, de la qual fou cronista oficial, i especialment des de la Societat Cultural benissera, el lloc

de reunió on escrigué bona part de la seua producció. L'any 1950, a instàncies del filòleg valencià Josep Giner i Marco, publicà la primera obra literària, *Històries casolanes*, en l'editorial Lletres Valencianes, seguida d'una novel·la en castellà, *Ducado de Bernia* (1954). Des d'ençà i fins als anys huitanta, alternà la publicació d'obres en català amb d'altres en castellà: *Narracions alacantines de muntanya i voramar* (1959), *Rescoldo del Islam* (1960), *Miscel·lània alcoiana* (1964), la novel·la *Lina Morell* (1964), etc. Només l'any 1958 pogué obtenir el trasllat com a mestre a Alcoi que havia esperat durant tants anys, on exerciria fins al 1973, any en què es va jubilar per motius de salut, tot i que continuà la seua activitat cultural i de creació, en molts casos publicant obres que havia escrit molts anys abans. Així, encara publicà *De la muntanya i de vora mar* (1975), *Tres històries solariegas de las montañas de Alcoy* (1975), *Dos novelas de aquella retaguardia* (1980) i alguns relats curts a principi dels huitanta. Va enviudar el 10 d'octubre de 1980 i morí el 30 de setembre de 1984 d'una infecció renal, pocs dies abans de fer 75 anys (Rodoreda havia mort l'any anterior).

II. L'OBRA DE JORDI VALOR

Al llarg de la seua producció escrita Jordi Valor usà indistintament el català i el castellà com a vehicle d'expressió, depenent de diversos factors, com la temàtica de l'obra, el mitjà i, especialment, l'oportunitat de publicació. En el pròleg a *Dos novelas de aquella retaguardia*, obra publicada el 1980 però integrada per dues narracions escrites en els anys quaranta, explica que, quan va començar a escriure, no li va passar pel cap que poguera emprar el català per a publicar, atesa la situació de repressió de la postguerra, a més de les dificultats que tingué per a poder expressar-se literàriament en la llengua pròpia (Valor i Serra 1980: 9-10):

Era tan fuerte la embestida que por toda España se hacía en contra de las lenguas llamadas regionales, que cuando entonces tomé las cuartillas no pensé que pudiera emplear otra lengua que la castellana, es decir, la que entonces llamaban las propagandas oficiales «la lengua del imperio». [...] Años más tarde volvía por los fueros de la lengua de mi tierra, la que aprendí con la leche de mi madre, y a trancas y barrancas empecé a depurarme en su empleo. No lo conseguí muy finamente, pues el simultáneas el empleo de ambas con distintas ortografías y sobre todo con distintas sintaxis —enseñando todos los días como estaba la castellana en mi escuela— no son perros para hincharlos en todos los lugares y cada día. Además, colgaba sobre mi cabeza el miedo, la espada de Damocles que amenazó a todo intelectual español durante los 40 años del franquismo.

La por a la repressió —recordem que havia sigut depurat i havia estat empresonat— va impedir que publicara res durant la dècada dels quaranta. Quan ho va fer, hagué de signar amb pseudònim (*Jacinto Vitoria*). Per exemple, per a

la revista turística *Valencia Atracció*n, que dirigia l'acadèmic valencià Francesc Almela i Vives, va escriure algunes col·laboracions l'any 1945 sobre el futur turístic de Benissa, on residia, però signades amb el pseudònim *Aben-Humeya*. De fet, la major part de la producció literària de Jordi Valor data dels anys trenta i quaranta —els anys de retir a Calbera i la immediata postguerra—, just el moment menys propici per a poder publicar. Moltes d'aquestes obres hagueren d'esperar fins a la jubilació de l'autor per a veure la llum, ja en plena transició, i encara algunes han quedat inèdites entre els seus papers. En molts casos van ser edicions sufragades per ell mateix, com confessava en l'entrevista que li van fer l'any 1975, ja citada, en la qual explicava que pràcticament havia recuperat els diners que va invertir en la publicació de les seues obres.

Respecte del domini en l'ús de la llengua pròpia, cal tenir en compte que havia rebut una formació en castellà (estudis de Magisteri), que a més era la llengua que ensenyava a escola, tot i que no perdia l'oportunitat per a introduir-hi també pinzellades en la llengua pròpia (en aquest sentit, veg. el testimoni d'un dels seus deixebles més il·lustres, el periodista i escriptor Bernat Capó 2007). Per contra, en català, que era la seua llengua familiar i de relació habitual, no havia rebut formació i tot el que va aprendre (especialment per a la llengua literària) fou gràcies a la seua iniciativa, als amics o a les lectures. En aquella època disposava de pocs mitjans, més enllà del diccionari de F. Ferrer Pastor, tot i que l'autor comptà amb l'ajuda d'altres persones, com els filòlegs Sanchis Guarner o Josep Giner i el poeta Joan Valls, que revisaren els seus escrits o que pogué consultar en vida. De fet, hi ha una diferència important entre el model de llengua de les obres literàries, molt més acurat i segurament revisat, i el valencià que utilitzava en els articles de premsa, molt més espontani, amb nombrosos castellanismes i errors de llengua —com a exemple, veg. Valor i Serra (1929).⁶

Certament, el domini que Jordi Valor tenia del català literari no era comparable al que demostrava quan escrivia en castellà. Potser tampoc no podia ser-ho, atesa la complicada situació sociolingüística d'aquell moment. Per a comprovar-ho, n'hi ha prou de fer una ullada als criteris de revisió que s'han aplicat en la reedició d'algunes de les seues obres per tal d'adaptar-les a la normativa actual (publicats en Cabanes Fitor / Sempere Reig 2008-2009). Deixant de banda els castellanismes lèxics o les relliscades ortogràfiques, el seu punt dèbil era la sintaxi,⁷ enterbolida amb nombroses interferències del castellà, especialment pel que fa al sistema de pronoms o l'ús d'alguns connectors. Afortunadament, tenia una bona base de partida, el seu parlar alcoià, que completava amb nom-

6. També és cert que el seu model de llengua milloraria amb el temps i que el d'aquests primers anys és molt més contaminat per la interferència del castellà.

7. A pesar d'això, la sintaxi de Jordi Valor pot ser una valuosa font d'estudi, com ha posat de manifest l'extens treball d'Abelard Saragossà (2007). Sobre el seu model lingüístic, veg. Casanova (2007) i els treballs de Sempere Reig (2007) i Saragossà (2007).

brotes lectures, consulta de materials i amics, i una decidida voluntat per aprofundir en el coneixement de la seua llengua. A pesar de les relliscades ortogràfiques, en tot moment seguí l'ortografia fabriana adaptada al context valencià en les Normes de Castelló de 1932. I, més enllà dels dubtes i la vacil·lació de formes populars i literàries, en les seues obres encara podem trobar una llengua especialment rica i genuïna en el lèxic i en la fraseologia, ben arrelada a la cultura tradicional de la seua comarca, i útil, sens dubte, per a enriquir els nostres diccionaris amb mots genuïns encara no consolidats per la normativa.⁸ Com escrivia en el pròleg a *Històries casolanes* (Valor i Serra 1950: 8), «vaig pensar que quan més entranyablement alcoià fos en les meues produccions literàries, tant més universal seré, posat que l'amor a la terra nadiua és un valor humà i universal». No ens estem de donar-ne una petita mostra, en què Jordi Valor descriu el paisatge de la seua terra natal, ben a l'altura de les pàgines més belles de Joaquim Ruyra («Per la més negra cobdícia», Valor i Serra 1950: 32):

La ciutat, reclinada en el fons de la Vall entapissada de verd, pareixia cresta calcàrea de la Serreta, a la pujada de la qual se llança també gojós de sentir-se banyat per aquells vivificants raigs solars que li sabien a glòria a son cos jove i entumit per el fosc antre de la ciutat. Empinat amb vigor d'atleta jove sobre aquelles ringleres de pedres del mil·lenari poblat ibèric allí trobat, i tenint sota sos peus el santuari totèmic del que tants documents prehistòrics ixqueren després, contemplà els gloriosos amuntaments de pedra de l'Aitana vers l'orient marítim i de la superba Serra de Mariola que limitada al nord per els cims d'Agullent i Benicadell aixecava entre cresteries i barrancs, verdes valls i ombrius boscos, la mola formidable del penyó de Montcabrer. Fou una embriaguesa de paisatge, una set insaciable de sa terra nadiua, allò que es despertà en la seua ànima en aquells moments que li féu beneir mil vegades l'instant que es decidí a canviar l'ofici i ser lliure com els pardalets del cel i com son company Andreu.

Cal dir també que Jordi Valor fou un clar defensor de la llengua —defensor del bilingüisme, s'entén, sense pensar en cap moment en una possible substitució del castellà—, plenament convençut —i ho pogué comprovar per vivència pròpia a Calbera— de la unitat de les diverses varietats del català.⁹ Així

8. Així ho reconeixia l'escriptor Agustí Calvet, *Gaziel*, en una carta a propòsit de les seues obres en valencià, datada a Barcelona l'1 de març de 1962 i reproduïda per l'autor en el pròleg de *Tres històries solariegas*: «Estic amb deute amb vós. Sobre tot després d'haver estant llegint bona part de les vostres narracions alcoianes i alacantines. Estan plenes, per mi, de sorpreses lexiques que m'encisen. El català, la nostra llengua, és realment d'una riquesa excepcional. El no haver estat durant segles sotmesa a revisió i poda acadèmiques, li ha permés de prendre una ufana i una frondositat com només la tenen els terrenys verges i abandonats a la plena naturalesa. Es evident que a conseqüència d'aqueixa descurança, avui el nostre idioma és ple de plantes parasites i fins nocives; pero, en canvi, això, que és un mal, li ha fet el bé de poder conservar una quantitat extraordinària de llavors pures y substancioses que altrament s'haurien perdut. La vostra prosa n'és plena» (Valor i Serra: 1975: 11).

9. En un article publicat en *El Faro* (1-x-1932) defensa l'ensenyament en la llengua materna dels alumnes. En un altre article escriu: «el idioma natural de Valencia es el catalán-valenciano-balear, como lo llamó Mossén Alcover [...]. Ahora bien, nuestro idioma y nuestro espíritu son

ho explica en un article publicat l'any 1932, en què criticava el model de valencià d'espardenya (l'anomenat «valencià que ara es parla») i propugnava l'aprenentatge d'un model de llengua literària digne, que és el que intentà fer servir en les seues obres (1932: 6-7):

Cada uno es libre de escribir en la lengua que guste. Nuestra lengua valenciana, con la pureza y cultivo literario debido, es la misma que habla todo el Levante peninsular, la que hablan casi ocho millones de seres entre valencianos, catalanes, aragoneses (más de cien mil), baleáricos y franceses del Rosellón (cuatrocientos mil). [...] Pues si también en castellano se puede emocionar a los alcoyanos en el amor de su pueblo, hagámoslo así antes de prostituir con chabacanería ortográfica y plaga de castellanismos la lengua de nuestros antepasados, la que todos llevamos en el corazón, aunque por nuestra deficiente cultura no estemos autorizados para cultivarla dignamente, con pureza sin mácula, en el arte literario.¹⁰

D'altra banda, s'ha parlat de Jordi Valor com d'un autor fundacional, considerat, si més no, dins el context literari de la narrativa al País Valencià, en una línia semblant al paper que fa Joan Valls per a la poesia (cf. Botella 2007). Certament, els referents narratius en l'àmbit valencià es reduïen a algunes mostres de caire costumista, en paral·lel al conreu de la línia sainetista en el teatre.¹¹ La insurrecció franquista va truncar la consolidació d'un circuit general per a tot el domini lingüístic que havia començat a crear-se en els anys trenta; el règim, com explica Vicent Simbor (2007: 66), «condemnava la literatura catalana a l'estricta supervivència, repartida en aquella mena de tres *apartheids* regionals [Catalunya, el País Valencià i les Balears], als quals cal afegir el de la Catalunya del Nord, perduda a l'altra banda de la frontera política dins un estat de llarga i ben arrelada tradició centralista» (sobre el panorama general de la narrativa catalana de postguerra, veg. Simbor Roig 2005a; 2005b). Jordi Valor tingué la sort de trencar parcialment l'aïllament en el circuit d'autors-editors-públic gràcies al viatge a Barcelona de l'any 1929, que li permeté prendre consciència,

hermanos de los del Principado y los de las Baleares» (Valor i Serra 1964b). Veg. també Valor i Serra (1970; 1971).

10. En el mateix article escriu (1932: 6): «La pureza de los idiomas la fija el cultivo literario. Sin la disciplina de la gramática, ¿qué sería de esta pura lengua castellana que ahora empleo yo? Para que me entiendan mejor ¿escribiré como habla el pueblo? (el pueblo castellano se entiende), pues lo haría así: Aora vamo a ve que pasa ayá: etamos güeno con la escalera. ¿Quién que escriba esto no será tachado de analfabeto? Pues ésta es la posición de los que escriben el valenciano “tal y como lo habla el pueblo”».

11. Ell mateix era conscient que encetava un camí, com reconeix en el pròleg de *Lina Morell*: «Fa anys he admirat i estimat en ço que val la producció poètica en els papers alcoians dels poetes Mossén Tomàs Miró Pasqual (cosin germà, per cert, de l'escriptor Gabriel Miró), Mossén Enric Abat Vilaplana, En Salvador Doménech Aura, En Romà Vitòria Calafí, N'Antoni Valor Albors i En Miquel Gosàlveç Farges: tots aquests són els precedents immediats de la poesia valenciana alcoiana —brotada al ressò de la lira llorentina— que ha concretat en l'astre rutilant que és en l'actualitat el nom de Joan Valls. Però en la prosa puc assegurar que sóc el primer que ha novel·lat a Alcoi. No sé si obriré camí o serà açò meu una espurna perduda en aquest ofegament que la nostra parla va sofrint des de fa segles» (Valor i Serra 1964a: 7).

almenys, de la tasca dels autors de la Renaixença, però no deixa de ser un representant més entre el nucli de narradors valencians de postguerra, profundament condicionat per les circumstàncies del moment, tal com assenyala Simbor (2007: 66):

Però també potser és cert que enlloc com ací les dificultats infraestructurals marcaren tant les línies estètiques i desembocaren en una producció, quantitativament, molt determinada per aquesta mena de replegament íntim i enyoradís, per una visió nostàlgica i elegíaca que bevia de dues fonts principals: el folklore i el costumisme, més o menys canònicament recreats i en major o menor grau acompanyats d'un tractament fulletonesc de la història ficcional. O bé reprenia models narratius, com el realisme i el naturalisme, que havien sigut decisius en l'evolució de la narrativa temps enrere, però que aleshores eren ja models depassats contra els quals reaccionaven els autors coetanis.

1. *Les col·laboracions en la premsa*

Fou en la premsa on Jordi Valor inicià la seua carrera literària. Concretament, el 22 de desembre de 1924 (només tenia setze anys), quan publicà en el setmanari *La Daga* un primer article de caire patriòtic titulat «España y América». El 1925 col·laborava en *La Correspondencia de Alcoy* amb evocacions de pobles de la comarca i des de maig de 1925 fins a l'arribada de la República el 1931 escriu assíduament en *La Gaceta de Levante* articles sobre escola i pedagogia o d'altres de tema patriòtic, com «La Patria valenciana» o «En defensa de la personalidad valenciana». Més tard passà a col·laborar en *El Noticiero Regional* (1927-1928), diari democràtic dirigit per Cèsar Puig, i, quan va desaparèixer, tornà esporàdicament a *La Gaceta de Levante*. Entre el 1926 i el 1931 col·laborà també en l'*Almanaque Hispanoamericano*, que es publicava a Barcelona, des de les pàgines del qual llançà la idea d'una il·lusòria Mutualitat Juvenil Hispanoamericana, que tingué algunes adhesions en diferents països d'Hispanoamèrica. L'any 1932 publica en *El Faro* articles de reivindicació valencianista i de divulgació de la cultura autòctona. Així, defensa el federalisme i l'autonomia política (*El Faro* 9-I-1932 i 18-VI-1932); en l'article «Alcoi voldria» (10-IX-1932) parla a favor d'un estatut d'autonomia per al País Valencià, que també defensava en l'article «¡¡¡Autonomía!!!» (*El Faro*, 15-X-1932). També tingué gran ressò un article seu (signat amb el pseudònim *Jacinto Vitoria*), publicat en *La Gaceta de Levante* al juliol de 1929, en contra de la proposta d'un tal Rafael Villaseca de fer un monument a la província de València (ho explica ell mateix en l'article de l'any 1981 en la *Revista de la Fiesta de Moros y Cristianos* «Fracàs d'una botiflerada en l'any 1929. Recordances d'un setenté»).

De vegades les revistes eren també el mitjà de difusió per a la seua producció literària. Així, en el núm. 8 de *La República de les Lletres* (abril-juny de

1936) publicà «El ramat de Goriet», el relat amb què més tard encetaria el volum *Històries casolanes*. En *El Conte del Diumenge* publicà «Una aventura en el tren»,¹² en què recupera per a la ficció literària una petita anècdota de retinguda sensualitat, viscuda en un viatge amb tren per terres d'Osca, durant el qual ell i una jove passatgera fingeixen que són matrimoni.

Publicà també col·laboracions ocasionals en periòdics hispanoamericans: *La Nación*, de Caracas; *El Heraldo Nacional*, de Santo Domingo; *El Gallo de Morón*, de Camagüey (Cuba); *Hispano*, de Bahía Blanca (Argentina); *Escalada*, de Buenos Aires; *El Comercio*, de Lima, etc.; a més de nombroses col·laboracions en revistes com *Valencia Cultural*, *Valencia Atracción*, *Cultura Valenciana*, *Sicània*, *Avant*, *El Camí*, *El Mercantil Valenciano*, *El Fallero*, *Diario de Alicante*, *Las Provincias* i, en l'etapa final de la seua vida, sobretot en el diari alcoià *Ciudad*. De fet, els milers de pàgines que publicà en revistes i periòdics superen en quatre o cinc voltes en extensió la seua producció literària i són un reflex dels seus interessos culturals i polítics; posen en relleu, també, l'afany i les il·lusions de Jordi Valor per millorar determinats aspectes del seu context sociopolític, de vegades amb una innocència que ell mateix arribà a qualificar de quixotesca i que, en més d'una ocasió, li causà problemes i maldecaps. Així, durant la seua estada a Calbera, escrigué un article per a un periòdic d'Osca contra un projecte milionari del Govern per a condicionar una carretera; l'article va ser rebutjat i ell va rebre una nota d'avertiment del Govern Civil. A partir d'aquesta censura, com reconeixia anys més tard ell mateix, no tornà a criticar obertament els governants —explica aquesta anècdota en l'entrevista de *Ciudad* de 27 de maig de 1975, ja mencionada.

2. Les obres en valencià

El volum *Històries casolanes* (publicat a Alcoi-València el 1950 per l'editorial Lletres Valencianes, i reeditat a Alcoi, l'any 2008, per l'Ajuntament d'Alcoi), que aparegué amb el subtítol *Narracions alcoianes*, fou el primer llibre que publicà Jordi Valor. Es tracta d'un volum integrat per set narracions curtes ambientades en el món rural del seu Alcoi natal. L'autor s'hi recrea en la descripció realista de paratges i personatges, en el retrat de costums i tradicions, en un ambient idealitzat en què l'argument es redueix sovint a la pura anècdota, quan no se centra en la historieta sentimental amb caires de fulletó o novel·la rosa, adobada sovint amb notes de tipus moralitzant en boca d'un narrador omniscient i, de vegades, fins i tot, incòmodament present en la narració. Tot i que el final feliç i l'estampa agradable solen ser la nota dominant en aquestes històries,

12. Publicada en *El Conte del Diumenge*, núm. 15 (1954) i reeditada el 1981 (València, Prometeo), amb pròleg de Joan Valls i dibuixos del pintor elxà Sixto Marco.

no hi manquen els finals dramàtics que ens recorden els drames rurals de Víctor Català, com en «Per la més negra cobdícia», relat en què narra un fortuït parricidi a mans de dos ancians gasius i miserables que assassinen, per furtar-li els diners, un soldat que torna de la guerra de les Filipines i que resulta ser el seu fill, que hi arriba d'incògnit per donar una sorpresa als pares.

Continuà aquesta línia de descripció realista d'ambients amb sis narracions més recollides en el volum *Narracions alacantines de muntanya i voramar* (València, 1959), obra publicada en l'editorial valenciana Sicània, dirigida per Nicolau Primitiu Gómez Serrano. L'acció —l'estampa, més aviat— se situa ara en pobles de la Marina i l'Alcoià. Novament, la descripció quasi bucòlica de la natura, el retrat d'ambients i tradicions costumistes, les historietes sentimentals i les notes moralitzants. El 1975 l'editorial L'Estel publicava, amb un pròleg de Manuel Sanchis Guarnier, el volum *De la muntanya i de vora mar. Estampes d'Alcoi i de la Marina*, que recollia, reelaborades i corregides segons les indicacions de Sanchis, algunes de les narracions dels dos llibres anteriors.

Del 1964 és el volum *Miscel·lània alcoiana*, integrat per dos petits assajos: «Alcoi, treball i nissaga», sobre la indústria alcoiana, premiat per l'Ajuntament d'Alcoi en els Jocs Florals de Lo Rat Penat de València el 1963, i «El vell carrer de Sant Francesc», una breu estampa d'evocació dels personatges que vivien al carrer de la seua infantesa, publicada anteriorment en la *Revista de las Fiestas de Moros y Cristianos* l'any 1958 i reproduïda també, el 23 d'abril del mateix any, en el diari *Las Provincias* de València, precedida d'un elogiós paràgraf del director, l'escriptor i periodista Martí Domínguez i Barberà.

El 1970 veia la llum un treball guardonat en els Jocs Florals de la Llengua Catalana que tingueren lloc a la ciutat mexicana de Guadalajara el 19 d'octubre de 1969, *La nostra serra de Mariola i la seva llegenda bimil·lenària*, la temàtica del qual correspondria al que coneixem hui com a *etnopoètica*, en aquest cas al voltant d'un conjunt de tradicions mítiques sobre la serra de Mariola, el paisatge alcoià tantes voltes evocat per l'autor en els seus escrits (cf. Borja i Sanz 2007) sobre els referents llegendaris de les seues obres).

La novel·la *Lina Morell. Un cas apassionant*, publicada el 1964, però producte —segons explica l'autor en el pròleg— d'un primer esborrany de 1942, conta la història de la jove Paulina Morell, doctora en Dret i llicenciada en Filosofia i Lletres, hereua d'una família de terratinents que busca en Ramon, el fill del masover d'Agres que administra les seues finques, el consol necessari per a superar el xoc que li suposa la decisió de son pare, vidu, que vol casar-se amb una antiga amiga de Lina, rival en el passat en l'amor del seu promés actual. Més enllà de les notes de novel·la rosa, l'element més destacable és sens dubte el personatge de Lina Morell —per a una caracterització de conjunt dels personatges femenins de Jordi Valor, veg. Francés Díez (2007)—, una jove intel·lectual que fins i tot reivindica el dret al vot de les dones —recordem que l'obra està ambientada en els anys trenta—, capaç de redimir, amb una prome-

sa de boda, el rude llaurador Ramon, guiat pel seu instint masculí, en un principi, a la perdició que pot trobar pels carrers de València.¹³

En els últims anys de la seua vida Jordi Valor publicà algunes narracions curtes que fan evident la maduresa que assolí com a escriptor: «L'etern femení» (1978),¹⁴ en la qual evoca novament records de la seua estada al Pirineu d'Osca, i «Narcís el benidormí» (1983), l'última narració seua editada en vida, en la revista *Eines*, núm. 1-2, de l'institut P. Eduardo Vitoria d'Alcoi (p. 140-142). Es tracta d'un petit conte en què deixa caure nombroses notes autobiogràfiques (tret molt habitual en totes les seues obres); així, el protagonista estudia Magisteri, admira Unamuno, porta el *Llibret de versos* de Teodor Llorente, etc. És la història moralitzadora de Narcís Ferrer, un xic de Benidorm, fill d'un patró de barca, enamorat platònicament, a qui apareix en somnis un follet que li ofereix elegir la pubilla més bella i tants diners com anys tinga ella. Després de dubtar entre elegir la joventut per a la seua estimada o més quantitat de diners, demana una vella de cent anys perquè muira abans i ell pugua aconseguir amb els diners la dona que vulga. Quan el follet comprova que el seu romanticisme no era pur, desapareix sense concedir-li el desig.

3. *Les obres en castellà*

Jordi Valor, que havia començat la seua obra literària amb un llibre en valencià, va publicar també alguns títols en castellà (veg. una visió general sobre les seues obres en castellà en Miró 1973; 2008; 2008-2009). El més destacable és la novel·la *Ducado de Bernia* (Alacant, 1954), ambientada a Benissa (Benmarís en el relat) i centrada en el conflicte familiar entre un aristòcrata de províncies, el duc de Bèrnia, i el seu fill, que abandona la casa pairal desheretat pel pare perquè aquest no accepta que l'hereu es case amb una comedianta. La situació dramàtica (penalitats de la parella a Barcelona) es resol amb un final feliç, en què la filla del jove matrimoni recupera els títols familiars gràcies a l'ajuda i l'amor del fill del majordom del duc. El gran tema de la narració —no-

13. Joan Fuster (1964) reconeixia, en una breu nota crítica a propòsit de la publicació de *Lina Morell*, que Jordi Valor havia reeixit en aquesta obra en el difícil equilibri entre la naturalitat d'expressió i la correcció lingüística: «Ja sabeu que són ben pocs els paisans nostres que s'han atrevit amb la novel·la en vernacle. I és natural. L'estranya posició "lingüística" de l'escriptor valencià, que es debat entre unes formes col·loquials habitualment incorrectes i una manca de tradició literària local, fan que la novel·la li resulte un obstacle quasi insuperable. La narració i els diàlegs demanen una naturalitat expressiva a què no estem acostumats. Vós us n'heu sortit del cas amb una certa desimboltura. L'esforç que heu realitzat demanava molt de coratge, i és admirable que l'hàgeu fet».

14. Publicat en la *Revista de l'Institut d'Estudis Alacantins*, núm. 25, el 1978 i reeditat el 1982 (Alcoi, Imp. Hispania) amb pròleg de Francesc Bernàcer i dibuixos de Guarinos. En un principi estava destinat a ser publicat en *El Conte del Diumenge*, però va ser rebutjat perquè ja hi havia publicat anteriorment un altre relat, «Una aventura en el tren», i els editors no volien repetir autor.

vament la nota moralitzadora— és l'oposició entre la noblesa de sang (d'idees conservadores, intransigent, retrògrada, ancorada en el passat, hipòcrita, etc.) i la noblesa personal manifestada en determinats valors com la humilitat, la generositat, l'ajuda desinteressada als altres, etc. El model estètic i lingüístic respon a la tradició del realisme de final del s. XIX. Com en les obres en valencià, destaquen l'ambientació i les referències a paisatges o personatges il·lustres de la contrada (festes de Sant Jordi, Gabriel Miró, el pintor alcoià Llorenç Casanova, etc.). No hi manca, de tant en tant, la introducció d'expressions o diàlegs en valencià, o la reproducció d'expressions, refranys o cançonetes en la llengua materna, tret habitual en altres obres seues escrites en castellà.

Recoldo del Islam és un recull de sis narracions curtes publicat el 1960, tot i que la majoria dels relats que l'integren van ser redactats durant l'estada a Calbera o ja a Benissa, com explica l'autor en el proemi. El motiu gira entorn de la recreació històrica dels fets que originaren les actuals festes de moros i cristians a Alcoi, la rebel·lió del cabdill musulmà Al-Azraq cap a final del s. XIII.¹⁵

Després de la jubilació, Jordi Valor aprofità el prestigi literari que havia assolit en el seu entorn local per traure a la llum alguns relats curts que havia guardat al calaix, potser perquè no tenien prou entitat per a constituir un volum. Així, en *Tres historias solariegas de las montañas de Alcoy* (1975) recollia tres relats curts, bastant desiguals, redactats en tres èpoques distintes de la seua producció. L'element en comú és que l'acció té lloc als voltants de la serra de Mariola (segons l'autor, volia titular el volum *Narraciones de la Sierra Mariola*). El primer, «El idilio de un gallego» (escrit el 1934 a Calbera), és una evocació d'alguns detalls (sembla que autobiogràfics) i anècdotes del servei militar de l'autor; el motiu argumental (l'enamorament d'un soldat galleg destacat a Alcoi i d'una jove gitana, mentre la tropa fa maniobres per Bocairent), bastant simple, és només l'excusa per a recrear-se en la descripció de paratges. «La amargura de Rosa Puig», de 1947, és una narració ambientada a Alcoi durant la Guerra Civil i conta la relació entre una família burgesa i una altra de servidors que es converteixen en protectors dels primers durant la contesa; l'autor apro-

15. És significativa l'opinió de l'escriptor Gaziel sobre aquesta obra: «Les narracions i llegendes que enclou el vostre llibre m'eren ben poc conegudes, i algunes fins les ignorava del tot. Les conteu admirablement, en un castellà que molts castellans voldrien saber manejar tan bé com vós, amb una riquesa de lèxic i una flexibilitat de moviment que encisen. Ricardo León o Larreta no haurien pas escrit millor algunes de les vostres pàgines. La llegenda del “Vescomte d'Espés”, tan saborosa, m'ha deixat la recança que no l'haguessiu escrita en català, perquè tota ella és plena de la sentor boscana de la nostra terra pirenenca», en carta a l'autor de 28 de novembre de 1961, reproduïda en Gaziel (1970: 1769-1770). I el judici de Joan Ramon Masoliver, crític literari de *La Vanguardia*, publicat en aquest diari el 10 d'agost de 1960 i reproduït, tot i que no literalment, en el pròleg de *Tres historias solariegas*: «Que es lo de Jorge Valor cuando, partiendo de la actual y brillante Fiesta de Moros y Cristianos, al volver San Jorge, teje muy vívidos relatos en torno a una leyenda de amor que une Aragón y Cataluña en unas vetustas tumbas ribagorzanas, a la morisma de Játiva, a la epopeya de cristianos viejos y nuevos en la defensa de Alcoy, a la expulsión de los moriscos de Cocentaina, a la bravura de la gente del Serpis contra el duque de Anjou. [...] y echándole más traza novelesca, si un tantico excedido en diálogos y descripciones» (Valor i Serra 1975: 14).

fit a l'ocasió per retratar i criticar les manifestacions violentes dels republicans: saqueig i crema d'esglésies, afusellaments, etc. «Yaya Camila», redactada el 1961, és la tercera de les històries, centrada en una anècdota de la protagonista, l'àvia Camila, que queda bloquejada per una nevada a la carretera de la Carrasqueta quan fa el trajecte Alcoi-Alacant en un cotxe de línia.

Com en el cas anterior, en *Dos novelas de aquella retaguardia* (1980) inclou dues narracions escrites molt abans (1945 i 1948), quan l'autor vivia a Benissa. La primera, «En un lugar de La Mancha», recull detalls autobiogràfics de l'etapa de la guerra en què estigué destinat a Chinchilla. El protagonista és Jacinto Vitoria, el pseudònim que Jordi Valor usà en alguns dels seus articles i que també havia fet reviure com a personatge en algunes obres. Novament el motiu argumental és la relació amorosa entre el soldat Jacinto i Rosa Puig (reprén el nom de la història d'abans), a la qual ajuda en la situació de penúria que comporta la guerra, tot i que en aquesta ocasió s'evita el final feliç. L'altre relat, «Katia se casa tres veces» (de 1945),¹⁶ de caire moralista, ambientat també en la Guerra Civil, narra els dos matrimonis desafortunats de la protagonista i deixa el relat obert sense explicar el tercer matrimoni, el gran amor de l'heroïna, que el lector ha d'imaginar.¹⁷

4. L'obra inèdita

Gràcies a l'amabilitat dels familiars de Jordi Valor hem pogut visitar la casa del carrer de Sant Francesc on encara es conserven la biblioteca i l'arxiu personal de l'autor.¹⁸ Afortunadament, Jordi Valor era una persona acurada i ordenada, la qual cosa facilitarà bastant la tasca dels investigadors que vulguen estudiar la seua obra. Entre els seus papers hi ha encara la seua correspondència perfectament ordenada (guardava fins i tot còpies de les cartes dels bancs o de les editorials o llibreries a les quals comprava llibres) i còpia de tots els articles que va escriure en revistes i periòdics. S'hi conserven també els originals manuscrits i mecanoscrits de les obres que va publicar, la qual cosa obri la porta a futures investigacions sobre la llengua original de l'autor i els retocs o canvis que hi van introduir els editors com Sanchis Guarner. També es fa evi-

16. Es conserva una versió inèdita d'aquest relat, *El perro muerto*, datada a Benissa el 1947, d'una gran força tràgica, molt en consonància amb els temps de la Guerra Civil en què està ambientada.

17. Tot i que no entra dins la producció literària, caldria afegir també el volum *Costumbres alcoyano. Ensayo de un esencialismo comunitario* (Alcoi, Imp. Hispania, 1973), dedicat a costums i festes tradicionals d'Alcoi al llarg del calendari. Resulta curiosa la justificació idiomàtica que precedeix l'obra, en la qual l'autor explica que ha usat el castellà perquè entén que l'abast del públic a qui pot interessar el llibre inclou la resta d'Espanya, tot i que, imitant el que han fet altres autors, transcriu en la llengua pròpia les cançons, els refranys i altres elements folklòrics.

18. Hem d'agrair aquesta visita als familiars de Jordi Valor, especialment, a la seua filla Conxín, al seu gendre Eugeni Sempere Reig i al seu nét Jordi.

dent consultant el seu arxiu que Jordi Valor *reciclava* materials literaris, segurament perquè adaptava els escrits que tenia al calaix a les característiques dels premis a què optava, un dels escassos mitjans de què disposaven els escriptors de postguerra per a publicar. Per exemple, un dels volums inèdits que hi trobem és la novel·la *Rosa Puig atraviesa el caos*, datada el 1956 i ambientada a Alcoi en temps de la Guerra Civil (amb moltes notes de caràcter autobiogràfic). L'obra està dividida en tres parts que poden funcionar com a relats independents, cadascuna centrada en un protagonista distint. De fet, la primera part (la història de Rosa Puig i Guillermo Altafulla) va ser publicada, amb diversos retocs, amb el títol «La amargura de Rosa Puig» dins el volum *Tres historias solariegas* (1975), i la segona (dedicada al personatge de Jacinto Vitoria) correspon a la primera narració de *Dos novelas de aquella retaguardia* (1980). Suposem que la redistribució dels relats deu obeir a motius d'oportunitat de publicació, però d'aquesta manera la novel·la projectada en principi, una obra sobre les desgràcies personals de la guerra en què l'entramat de relacions esborra els maniqueïstes límits entre vencedors i vençuts o entre nacionals i republicans, ha quedat desdibuixada i perd força dramàtica, especialment accentuada amb el desenllaç tràgic d'algun dels protagonistes.

Una altra obra inèdita és la novel·la *Robinson Estudio*, datada el 1958.¹⁹ Conta la relació d'un jove estudiant de Belles Arts, Agustín Ferrer, que un estiu decideix fer vida bohèmia en contacte amb la natura en una pineda que el seu pare té a Moraira, i la jove Diana Stern, universitària també, filla d'un matrimoni de pare anglès i mare de Xàbia, que estiujeja a la localitat. Hi trobem, novament, alguns trets de novel·la rosa (els dubtes en la relació amorosa, les reticències d'ell per la diferència econòmica entre les famílies, etc.), però destaca en aquesta novel·la l'ús de la tècnica cervantina i tirantiana de les capses xineses, és a dir, la novel·la dins la novel·la, ja que enmig d'aquesta història el protagonista recupera un manuscrit que conté *La leyenda de Mariola* —la història de la bella Mariola, filla d'un ric propietari romà de la Contestània, condemnada a morir injustament entre els lleons a Roma i salvada per la seua pantera—, ambientada en la serra que tant evocà l'autor en altres obres seues i basada en la novel·la històrica *Mariola* (1878), de l'escriptor de Moixent Joan Baptista Perales i Boluda, que al seu torn reformula un episodi del llibre iv dels *Annals* de Tàcit, i amb una curiosa identificació de Mariola amb el bust de la Dama d'Elx.

Per carta al poeta Joan Valls de 9 d'agost de 1958 sabem que tenia en projecte, per a l'editorial Sicània que creà Nicolau Primitiu el 1955, un *Deprengam bé l'espanyol. Vocabularis per a ús de les escoles al País Valencià*, una mena de

19. En l'entrevista del 27 de maig de 1975 a *Ciudad*, l'autor fa referència a aquesta obra inèdita, escrita en castellà, però confessa que ell mateix estava traduint-la: «la escribí hace ya mucho tiempo en Benisa. Pero es muy densa... Al tiempo que la traduzco a nuestra lengua, la condensaré cuanto pueda. Después, veremos si la edito».

vocabularis bilingües castellà-català, que no arribà a publicar (se n'ha conservat còpia manuscrita), però que sembla que usava en les seues classes, «on amb el pretexte de ensenyar el espanyol vaig a introduir la grafia valenciana en els mots corrents que tots diuen però que ningú escriu. Pense escriure un pròleg molt extens on anirà tot el meu sentir de pàtria i humanitat que fins ara no ens han deixat dir mai. [...] Ja estic redactant les lliçons amb fitxes que en la meua escola pose en pràctica».²⁰

III. LA RECUPERACIÓ DE JORDI VALOR I SERRA

La recuperació de la memòria i el llegat de Jordi Valor per a la nostra història literària ha viscut dos moments crucials: el dels anys posteriors a la mort de l'escriptor i el del centenari del seu naixement. Encara en vida va rebre nombrosos premis i algun homenatge, com el que li reteren a Alcoi el 31 de gener de 1975, dos anys després de la jubilació, amb motiu de les seues noces d'or amb les lletres, durant el qual el poeta Joan Valls llegí un poema dedicat a l'autor —reproduït en el pròleg que Sanchis Guarner li va escriure per al volum *De la muntanya i de vora mar*. Afortunadament, la idea que Jordi Valor representava una fita important en el panorama cultural valencià sempre ha estat present entre la gent que el va conèixer, especialment a la seua ciutat natal. Coincidint amb el primer aniversari de la seua mort, l'Associació Cultural Alcoià-Comtat editava un primer volum d'homenatge, *Jordi Valor. Homenatge pòstum* (veg. Associació Cultural Alcoià-Comtat 1985), en el qual participaren molts intel·lectuals i lletraferits alcoians i alguns dels seus amics.²¹ Quatre anys més tard, el 1989, el Centre Cultural d'Alcoi publicava un altre volum d'homenatge, *Jordi Valor i Serra: de la muntanya al mar* (veg. Centre Cultural d'Alcoi 1989), amb articles sobre la seua obra de Jordi Botella i Enric Balaguer, la reproducció de la novel·la *Lina Morell*, una historieta d'Anna Miró Bardisa, basada en textos de Jordi Valor sobre la llegenda de Mariola i il·lustrada amb dibuixos de Rosa Anna Crespo i Enric Soler, i un recull de fotografies de l'autor i la seua família.²²

L'any 2002, l'Ajuntament de Benissa publicava *Ducat de Bèrnia*, la traducció al valencià de la novel·la que Jordi Valor havia escrit en castellà l'any 1954

20. Dóna una petita mostra d'aquests vocabularis en l'article «El nostre bilingüisme» (Valor i Serra 1970).

21. Hi participen Josep Sanus i Tormo, Ricard Bañó i Armiñana, Francesc Bernàcer, Francesc-X. Blay, Bernat Capó, el periodista Alfonso Carbonell Miralles; el volum inclou un poema de Josep Pérez i Tomàs, una carta de Rafael Terol i Gisbert i unes pàgines finals del poeta alcoià Joan Valls.

22. A aquests volums cal sumar també el monogràfic que li ha dedicat la revista *Serafi* (2008-2009), ja citat, de la Xarxa de Biblioteques Municipals d'Alcoi, amb motiu del centenari del seu naixement.

(les especials característiques de la traducció han sigut analitzades amb un enfocament traductològic en Perujo Melgar 2006; 2007a; 2007c). La iniciativa partia del gendre de l'escriptor, Eugeni Sempere Reig, casat amb la seua filla menuda, al qual devem les operacions de recuperació de l'obra de Jordi Valor dels últims anys. Fou el punt de partida per al curs que la Universitat d'Alacant dedicà a l'escriptor amb motiu del centenari, origen d'un volum d'homenatge (Perujo Melgar 2007b) amb aportacions acadèmiques sobre diversos aspectes de la seua obra.

Amb motiu del centenari del naixement de l'autor s'han reeditat també alguns dels seus títols. Així, l'Ajuntament d'Alcoi publicava el volum *Històries casolanes. Narracions alcoianes* (Alcoi, 2008), en una «edició popular» a cura de Vicent Cabanes i Eugeni Sempere Reig, corregida per a adequar-la a l'estàndard valencià actual. Dels mateixos curadors és la reedició de les *Històries de muntanya i de vora mar* (Alcoi, SCA Edicions, 2009), que inclou les *Narracions alacantines de muntanya i voramar* i la novel·la *Lina Morell*, amb els mateixos criteris de correcció i actualització normativa ja comentats.

Tot plegat, considerem que l'escriptor Jordi Valor i Serra, mestre de professió i periodista per vocació i dedicació, mereix un lloc en la història de la literatura catalana feta des del País Valencià. Com hem vist, l'escriptor alcoià començà el conreu literari en la llengua pròpia en una època en què la narrativa en valencià quedava abocada a un terreny quasi desert, i en l'àmbit valencià partia pràcticament de zero. A pesar d'això, va escriure algunes obres que, si bé no tenen la volada o l'esperit innovador d'altres escriptors de l'època, representen una clara voluntat de recuperar i impulsar al País Valencià el conreu de la prosa en català i demostren l'afany d'un escriptor per dotar de normalitat la prosa literària en la llengua pròpia.

JOAN M. PERUJO MELGAR
Universitat d'Alacant

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Associació Cultural Alcoià-Comtat 1985: ASSOCIACIÓ CULTURAL ALCOIÀ-COMTAT, *Jordi Valor. Homenatge pòstum*, Alcoi, Associació Cultural Alcoià-Comtat.
- Balaguer 1989: Enric BALAGUER, «Jordi Valor i Serra: un escriptor alcoià», pròleg a Centre Cultural d'Alcoi (1989: 5-10).
- 1991: Enric BALAGUER, «*Lina Morell, un cas apassionant* (1942-1965), de Jordi Valor. Una mostra de literatura de consolació durant la postguerra», *Caplletra*, 10, 83-94.
- Borja i Sanz 2007: JOAN BORJA I SANZ, «L'univers llegendari i mític en l'obra de Jordi Valor», dins Perujo Melgar (2007b: 177-208).
- Botella 2007: JORDI BOTELLA, «Jordi Valor i Serra: un autor fundacional?», dins Perujo Melgar (2007b: 89-95).

- Cabanes Fitor / Sempere Reig 2008-2009: VICENT CABANES FITOR / EUGENI SEMPERE REIG, «Criteris de correcció lingüística en els textos de Jordi Valor i Serra. Apunts per a una reedició de l'Obra Completa», *Serafi. Revista de Lletres*, 2, 28-33.
- Capó 2007: Bernat CAPÓ, «Semblança del meu mestre», dins Perujo Melgar (2007b: 21-27).
- Casanova 2007: Emili CASANOVA, «El model lingüístic de Jordi Valor», dins Perujo Melgar (2007b: 211-222).
- Centre Cultural d'Alcoi 1989: CENTRE CULTURAL D'ALCOI, *Jordi Valor i Serra: de la muntanya al mar*, Alacant, Centre Cultural d'Alcoi.
- Francés Díez 2007: M. ÀNGELS FRANCÉS DÍEZ, «Els personatges femenins en l'obra narrativa de Jordi Valor», dins Perujo Melgar (2007b: 97-122).
- Fuster 1964: JOAN FUSTER, «Un judici de gran vàlua sobre *Lina Morell*», *Valencia Cultural*, 47-48.
- Gaziel 1970: GAZIEL, *Obres completes*, Barcelona, Selecta.
- Miró 1973: ADRIÁN MIRÓ, *Escritores de Alcoy. Notas y conceptos*, Alcoi, Imp. La Victoria.
- 2008: ADRIÁN MIRÓ, *Del Alcoy literario*, Alcoi, Imp. La Victoria.
- 2008-2009: ADRIÁN MIRÓ, «Jordi Valor i Serra: semblança i elegia», *Serafi. Revista de Lletres*, 2, 16-18.
- Perujo Melgar 2006: JOAN M. PERUJO MELGAR, «Un cas especial en la traducció de la variació lingüística: la variació latent», *Quaderns. Revista de Traducció*, 13, 107-124.
- 2007a: JOAN M. PERUJO MELGAR, «La variació latent: una modalitat no prevista en traductologia», dins *Estudis de llengua i literatura catalanes*, LV. *Homenatge a Josep Gulsoy*, 3, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 147-172.
- 2007b: JOAN M. PERUJO MELGAR (ed.), *Jordi Valor i Serra, el mestre que estimava les paraules: aportació lingüística, literària i llegendaria*, Alacant, Universitat d'Alacant-Departament de Filologia Catalana.
- 2007c: JOAN M. PERUJO MELGAR, «*Ducat de Bèrnia*: la traducció anostrada», dins Perujo Melgar (2007b: 137-173).
- 2008-2009: «La traducció com a recuperació de la memòria històrica: el cas de Jordi Valor i Serra», *Serafi. Revista de Lletres*, 2, 19-22.
- Santonja 2008-2009: JOSEP LLUÍS SANTONJA, «Les primeres inquietuds polítiques de Jordi Valor i Serra», *Serafi. Revista de Lletres*, 2, 13-15.
- Saragossà 2007: ABELARD SARAGOSSÀ, «Observacions sobre la sintaxi de Jordi Valor», dins Perujo Melgar (2007b: 285-408).
- Sempere Reig 2007: EUGENI SEMPERE REIG, «L'aportació lèxica de Jordi Valor», dins Perujo Melgar (2007b: 225-284).
- Simbor 2005a: VICENT SIMBOR ROIG, *La narrativa catalana del segle XX*, Alzira, Bromera / Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana.
- 2005b: VICENT SIMBOR ROIG, *El realisme compromès en la narrativa catalana de postguerra*, València / Barcelona, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana / Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- 2007: VICENT SIMBOR ROIG, «Jordi Valor: una veu singular en la literatura de postguerra», dins Perujo Melgar (2007b: 65-87).
- Valor i Serra 1929: JORDI VALOR I SERRA, «Coses d'Alcoy. Mòros i Cristiàns», *Cultura Valenciana*, 16-21.
- 1932: JORDI VALOR I SERRA, «Alcoyanismo y arte puro», *El Faro*, 13 d'agost, 6-7.
- 1950: JORDI VALOR I SERRA, *Històries casolanes*, Alcoi / València, Lletres Valencianes.

- 1960: Jordi VALOR I SERRA, *Rescoldo del Islam*, Barcelona, Rumbos.
- 1964a: Jordi VALOR I SERRA, *Lina Morell*, València, Sicània.
- 1964b: Jordi VALOR I SERRA, «Nuestro regionalismo», *Ciudad*, 21 d'abril, 5.
- 1970: Jordi VALOR I SERRA, «El nostre bilingüisme. A la recerca de la harmonía idiomàtica», *Revista de l'Institut d'Estudis Alacantins*, 3 (gener), 77-85.
- 1971: Jordi VALOR I SERRA, «La ciutat, la festa, la llengua», *Revista de la Fiesta de Moros y Cristianos*, 69-70.
- 1975: Jordi VALOR I SERRA, *Tres historias solariegas de las montañas de Alcoy*, Alacant, Obra Social y Cultural de la Caja de Ahorros Provincial de Alicante.
- 1980: Jordi VALOR I SERRA, *Dos novelas de aquella retaguardia*, Alcoi, Imp. Hispania Alcoyana.